SG

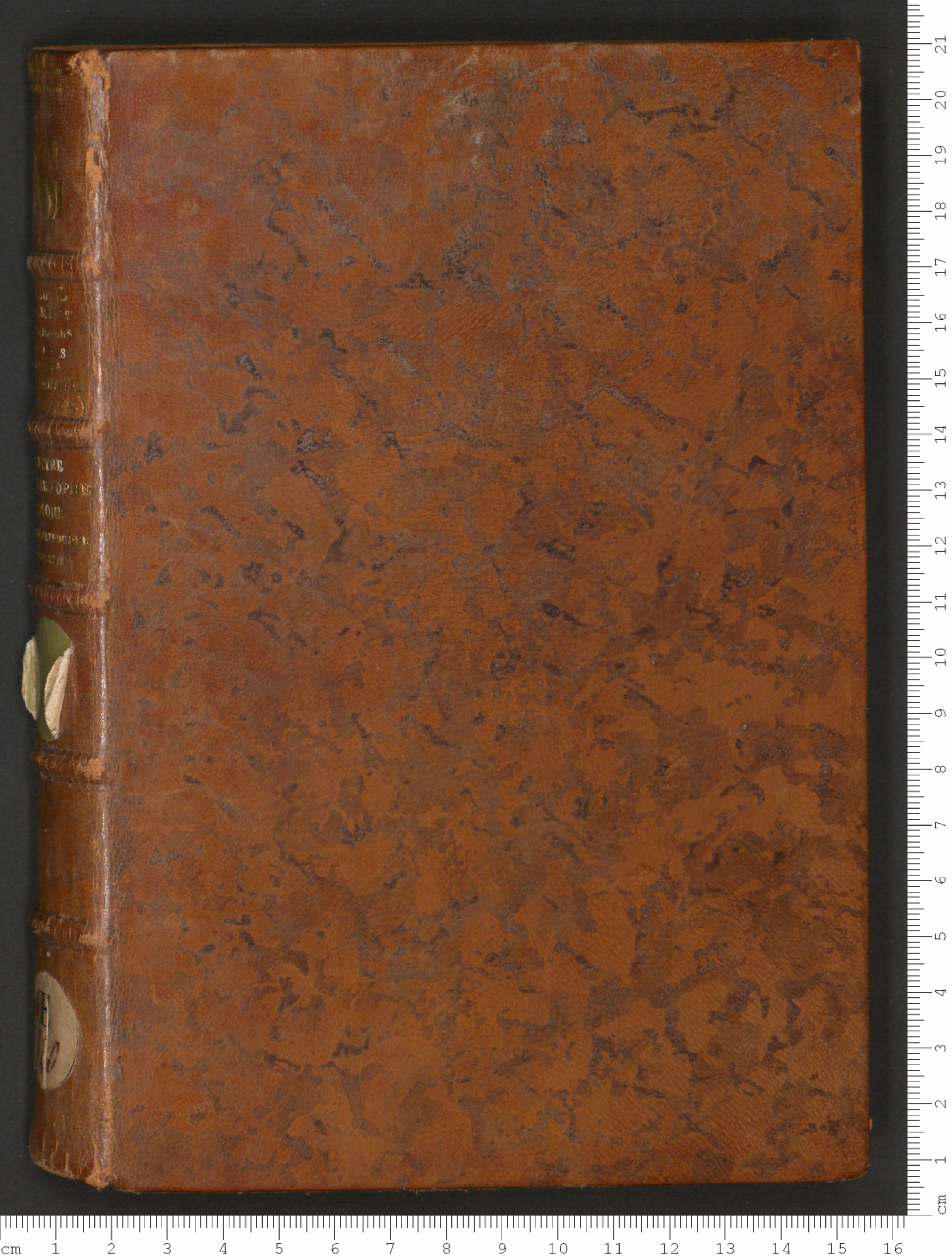
RECUEIL
DE LETTRES
ET DISCOURS
ADRESSÉS
A DIVERS
PERSONNAGES
(XV-XVI.e S.)

LETTRE
DE CHRISTOPHE
COLOMB
DE INSULIS NUPER
INVENTIS

La pièce 4 de ce recueil est la seconde édition de la traduction latine de la Lettre de Colomb relatant la découverte du Nouveau Monde.

Elle a été imprimée par Stephanus Planck, à Rome en 1493, lequel a également imprimé la 1re édit. – mais en omettant au titre le nom de la reine Isabelle.

Dans celle-ci, Planck corrige cette omission, ainsi que le nom du trésorier des Rois Catholiques.

C'est le no 4 de ma Bibliotheca Americana Vetustissima.

Henry Harrisse

3 juin 1892

les fiches portent pièces 1 à 6.
puis pièces 1 à 30.

P. 1	– Datée de 1522.	Ces six premières pièces forment les ffts. 1 à 27 du vol. et sont toutes du XVIe s.
2.	– id –	
3.	circa 1522	
4	– –	
5	– –	
6	Datée de 1522	

Pièces incunables :

n°	Daunou		Pellechet	
1 (6)	Daunou	463	– Pellechet	4090
2 (7)	–	416	–	3230
3 (8)	–	omis	–	omis
(cf. 2 autres ex. D. 480 OE XV. 351 p. 12).			–	5060 et un 4e ex.
4 (9)	Daunou	718	–	3862
5 (10)	–	465		
6 (11)	–	675		
7 (12)	–	omis	Pellechet	omis
(cf. OE XV. 351 p. 27		667	–	1686)
8 (13)	Daunou	710		
9 (14)	–	omis	–	omis
(cf. OE XV. 351 p. 22		671	–	5019)
9* (15)	–	omis	–	
(cf. OE XV. 351 p. 23		669		
9** (16)	–	omis		
(cf. OE XV. 351 p. 28		673		
10 (17)	–	653		
11 (18)	–	665		
12-13 (19)	–	674	Pellechet	2048
14 (20)	–	omis		
(cf. OE XV. 351 p. 29		712		
15 (21)	–	461	Pellechet	4816
16 (22)	–	588	–	4433
17 (23)	–	590	–	2836
18 (24)	–	omis mais sous le n° 832 Daunou cite l'ex. [351] qui n'existe pas ds. cet autre recueil : c'est sans doute une erreur [illegible]		
19 (25)	–	534		
20 (26)	–	792		
21 (27)	–	419 coté à tort [351] ?		

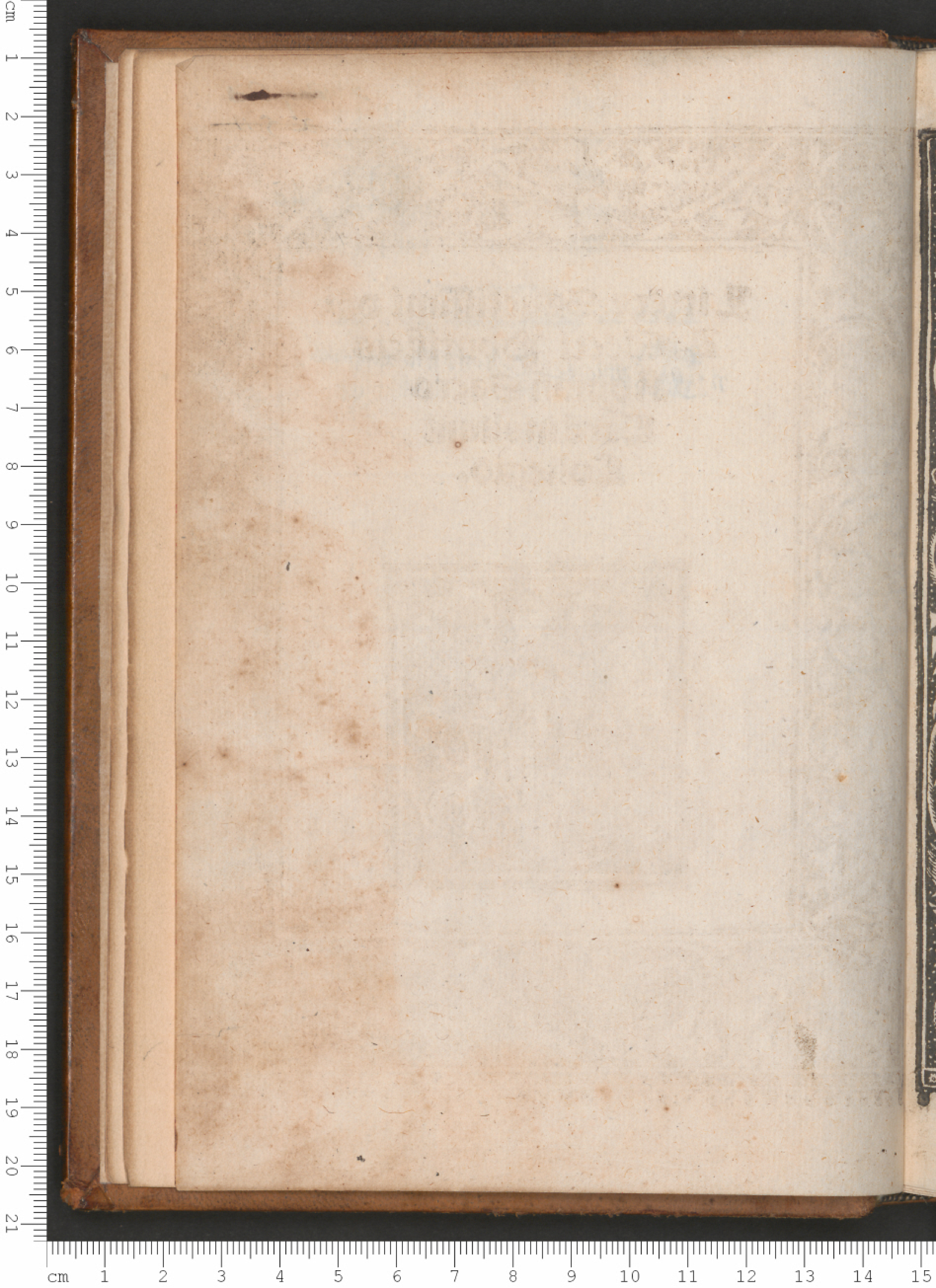
T.S.V.P.

22 (28). Daunou 717.
23 (29) – 287.
24 (30) – 313
25 (31) – 314
26 (32) – 466
27 (33) – 451

---

28 (34) Pièce datée de 1523
29 (35) – 1524
30 (36) – 1521.

n.° 4 (9) Lettre de Christophe Colomb

no 26

Oratio in funere Reuerēdissimi dñi· D· Petri Card· sancti Sixti habita a reuerēdo p̄re dño Nicolao ep̄o modrusieñ·

¶ Cuz in oī funebri celebratōe duo p̄cipue dicēdi genera a maioribus nr̄is vsurpari soleāt amplissimi p̄res· Alter̄ quo tristes amicor̄ aīos merore leuarēt. qb⁊ cū amici vita suauissima extitit mors ip̄a iocūda esse nō potuit· Alter̄ quo extremū amici mun⁊ rebus ab eo bñ gestis ꝟtutūq̧ ip̄i⁊ copia ac splēdore āplissimis laudib⁊ exornarēt· Illud ego p̄us ꝯsolatōis genus ita p̄sus in oē tp̄s pdidi· vt magis ip̄e solatio egeā q̄ȝ vt illud cuiq̧ vel p̄stare possiȝ vel polliceri. qd̄ etiā si mime pdidissez: nunq̄ȝ tñ dispicere possez qua oroe aut qbus rōibus etiā illi qdez qui p̄ncipes eloquētie sunt habiti hāc tam grauē sacrosancti senat⁊ vr̄i iacturā ꝛ hūc publicū totius curie luctū vlla ex pte leuare possent. Perdidistis.n· p̄res amplissimi p̄stantissimū collegā vr̄m cui⁊ suauissimā ꝯsuetudinē comitatē benignitatē liberalitatēq̧ quottidie expiebamī· c⁊ ingenij dexteritatē ꝛ incredibilē ꝯsilij prudentiā indies magis admirabamini· Amisistis sūmi pontificis p̄ris vr̄i pijssimi singulare solatiū ꝛ sacre ei⁊ senectutis optatissimū baculū pticipē secretor̄· labor̄ sociū pegrinatiōis comitē leuamē curar̄ ꝛ per quē toti⁊ orbis p̄ncipibus fidissima respōsa ꝛ reddere cōsueuerat ꝛ accipe· Absit vero inuidia ꝛ liuor edax saltē pcat cinerib⁊· Extinctus iacet optimar̄ artiū deditissim⁊ amator· Interijt oīm studiosor̄ p̄cipuus fautor cultor bonor̄ curie splēdor ornamentū ciuitatis ꝛ hui⁊ vrbis diligētissimus restaurator· Corruit p̄clar̄ magnanitatis exēplar· cecidit munificētie gratitudinis ꝛ toti⁊ liberalitatis alūpnus Cui⁊ iactura cū vniuersis lugēda sit· tū mihi p̄cipue atq̧ his infelicissimis ꝯseruis meis qbus hec crudelis ꝛ dira mors tā benignissimū abstulit dñm· interuertit benefactorē· ademit p̄sidiū ꝛ vnico atq̧ eodē pijssimo p̄re nos acerba orbauit· Nolite igit̄ expectare p̄stantissimi p̄res vt luctū ac merorē in quo ꝛ vos nūc esse intueor· ꝛ me ac totā hanc miserandā familiā quoad vixerim⁊· fore necesse est vob̄ adimā· Quin poti⁊ p̄ vr̄a clemētia dabitis dolori meo veniā·

ſi eius acerbitate abductus nec rerꝫ ordinē ſeruare valeā / nec ver
boꝝ tenere modū p̄ſertim cū ea culpa libētius ego carere vellez q̄ȝ
illā a vobis dep̄cari / ſi mihi īpoſitū on⁹ detractare licuiſſet. agā
tn̄ vt potero ⁊ min⁹ temeritatis q̄ȝ ingratitudinis notā ſubire ve
rebor. ¶ Dicturus igit̄ de laudib⁹ Reuerēdiſſimi dn̄i. D. Petri
Car. ſancti Sixti cui⁹ miſerandū fun⁹ hodierna die celebrat̄ / eas
laudes q̄s vel a pentib⁹ vel a p̄ria ip̄ius colligere poterā hoc loco
p̄ter mittēdas putaui. nō ꝙ illas aut obſcuras aut tenues fore di
xerim qm̄ ⁊ honeſtiſſimis nobiliſſimiſqꝫ ciuitatis ſue parētib⁹ eſt
Saona ort⁹ / ⁊ celeberrimo vetuſtoqꝫ liguꝝ oppido Soana Uerꝫ ꝙ ip̄e ill᷑
tāto decori ac ornamēto fuerit / vt toto in orbe extremiſqꝫ terraꝝ
finibus āpliſſimis laudib⁹ ſūmaqꝫ gl'ia ⁊ celebrant̄ nūc ⁊ oīb⁹ fu
turis ſeculis nō deſinēt celebrari Que qdez tāetſi ſatis grādis ei⁹
gloria ſit q maiorib⁹ ſuis tā inſignia ꝟtutis ornamēta dederit po
tius q̄ȝ ab illis acceperit. Habeo tn̄ ⁊ al's īmortales. ac ꝓpemodū
diuinas aī ip̄ius laudes. vt fortune corpiſqꝫ q̄libet ingētia bona tā
q̄ȝ aliēa relinquā. pietatē magnitudinē aī mūificentiā prudentiā
modeſtiā atqꝫ iuſticiā que q̄les in eo fuerit breuiter explicare cōa
bor. Qua igit̄ pietate p̄muz erga deū fuerit. q̄ȝqꝫ magnific⁹ cultor
ip̄i⁹ ſi aduixiſſet futur⁹ erat In p̄mo vite ſue limīe clariſſime de
mōſtrauit. Annos nat⁹. xij. cuz orbatā p̄ſefamiliā tanta prudētia
regeret vt nec mr̄ matronaꝝ p̄ſtātiſſima nec frēs eius pentis ſen
tirēt deſideriū. cepit deo dicatū pect⁹ zelo religiōis ferueſcere Cla
reſcat aūt iā tūc nomē religioſiſſimi doctiſſimiqꝫ viri mgr̄i Frāci
ſci ꝯciuis ⁊ auūculi ſui nūc ſummi pōtificis pape Sixti q ꝑ id tp̄s
Senis ſuis frībus ſacras ſcripturas interp̄tabat̄. hūc optimū xp̄i
ane militie mgr̄m optim⁹ futur⁹ diſcipul⁹ q̄ȝuis puerili etate ꝟili
tn̄ ſenſu ſibi delegit. ad quē a religioſo quodā ſene multis exorato
p̄cibus inſcia mr̄e ꝑduct⁹ eſt diuio vt opinor nutu futur⁹ ad ap̄la
tū taz ſtrenu⁹ miſter ad futuꝝ ſedis ap̄l'ice mittit̄ antiſtē. Quem
vbi ꝯſperiſſet Frāciſcus iaz religiōis iuſte indutū. quā idcirco Ju
uenis in itinere aſſūpſerat quo ſe facili⁹ mgr̄o ſuo inſinuaret m᷑
tis eū hortat⁹ eſt vt ad ſuos r̄mearet ⁊ mr̄is fratrūqꝫ curā vt cepe
rat ageret vel maturiorē domi p̄ſtolaret̄ etatē. que pati meli⁹ iu

gū xp̄i posset. Sed cū pueri ꝯstantiā nullis blādicijs nll'is ꝑsuasionib⁹ nullis deniqꝫ minis euicere posset. diuinū vt erat in eo aliqđ mun⁹ arbitrat⁹ hortātibus frībus diui eū frācisci sacris inici auit seruatisqꝫ ꝓ more religionis rite cerimonijs vestē xp̄i induit Qua assumpta ita oīa tyrocinij rudimēta libēs ꝓmptusqꝫ ⁊ ꝑdiscebat ⁊ exeqbat̄. vt nemo dubitaret ⁊ prudentiā illi ⁊ vires ante etatē non nisi diuinit⁹ subministrari. Quas ob res oībus car⁹ oīnibus dilect⁹ esse cepit. p̄cipue aūt ipi auūculo suo q diuina ei⁹ indole mirifice delectat⁹ pijssimo sanctissimoqꝫ eū amplectabat̄ affectu. Unde sibi curandū statuit vt taȝ excellēs ingeniū ꝑ bonas artes excoleret̄. Itaqꝫ docto cuidā grāmatico latinis eū lr̄is Uicherie imbuendū tradidit qbus mira celeritate pceptis mox ticiniū deinde Patauiū subinde Uenetias Bononia Perusiū Senā Ferreriāqꝫ misit vt quecūqꝫ in taȝ celeberrimis italie ginnasijs. aut liberaliū artiū aut sacraꝶ lr̄aꝶ dogmata florerent. ipse velut oposa apis vndiqꝫ colligeret ⁊ in sacrā pectoris sui cellulā diligenter recōderet. Qđ qdeȝ intra breues ānos adeo cōsecut⁹ est vt credibile nō sit viꝶ ad agendū magis q̄ꝫ ad ꝓbāduȝ natū tantam oīm sciaꝶ noticiā adeo breuiter pcipe potuisse. Habeo hic testes ꝯples fāiliares ei⁹ veros quidē doctissimos qb⁹ cū inter cenādū de varijs disciplīaꝶ studijs freq̄nt̄ dissereī ꝯsueuerat. adeo acute adeoqꝫ ꝓmpte ac subtilit̄ đ q̄stiōe ꝓposita vt eū putare die noctuqꝫ nll'i adeo alij rei q̄ꝫ euoluēdis theologoꝶ ꝓhōꝶqꝫ libris vacaī Tenebat fixa mēorie q̄cūqꝫ ab ineūte etate a p̄ceptorib⁹ audierat Uigebat p̄terea stupēdo īgeuij acūine. c⁹ ꝑspicacitate facile ī abditissima q̄qꝫ nat̄e secreta penetrabat/⁊ ex pceptis sel' p̄ncipijs difficilima quis vl' ꝓhīe ꝓblēata suma cū oīm admiratōe absoluebat. Ꝟsus ꝯplēs m'tosqꝫ grāmatice text⁹ quos olī puer edicerat/ita memorit̄ r̄citabat vt ea illū heri aut nudiusterci⁹ mēorie mādasse existiares. Perfectis igit̄ q̄ꝫ celeberrie oīm bonaꝶ ārtiū studijs / redijt sollicit⁹ ad mgr̄m mun⁹ cui celit⁹ destinat⁹ erat optīe impleturus Inerat eñ mēti ei⁹ ꝑsaga q̄dam futuroꝶ diuinitas ꝯpluri maqꝫ anteq̄ꝫ cōtigissent ꝑ quietē discebat ita vt insonia. ipi⁹ / nō

visa solū sed certa viderent᷑ oracula. Quib⁹ varie sollicitat⁹ cepit auūculuʒ suū hortari / cepit iportunis ꝯplere Romā peteret / atqȝ in ea vrbe ꝟsari vellet / in qua a mario oīm rectore deo futur⁹ summus pōtifex erat designat⁹. vbi ⁊ seipm̄ acceptuꝝ ab eo cardialat⁹ dec⁹ / ⁊ alios vniuersos honores / qbus eū functū vidim⁹ mira asseueratōe p̄dicebat. Cerno hic nōnullos p̄latos ⁊ ex alijs ordinib⁹ vnos p̄stante / a qbus magna cū attestatōe audiui singula hec q̄ gessit m̄ltis an̄ ānis ab ip̄o p̄dicta fuisse Jtaqȝ repugnāteʒ mgr̄m ⁊ se tāto fastigio indignū reclamāteʒ vrgere nō destitit donᶜ multis ⁊ signis ⁊ ꝓdigijs euictū ꝓpulit Romā ꝓficisci in q̄ ꝯstitutus minie conqeuit anteq̄ȝ demandatū ab altissimi ꝓuidentia mun⁹ ꝟilit absolueret ⁊ mgr̄m suū p varia honoꝝ incremēta ad summū ap̄latus culmē ꝯscendisse videret. Pro qbus laborib⁹ ⁊ p tā diligēti nauata opa eadē ipsa diuīa ꝓuidētia q̄ sp infirma mūdi eligere ꝯsueuit / vt fortia q̄qȝ cōfundat Cardīalis eū dignitatis splendore voluit illustrare oībusqȝ mūdi p̄ncipib⁹ oñdere / quo mistro ⁊ ex q̄ȝ hūili loco accepto voluerint in sui vicarij assumptōe vti vt discerēt vniuersi verā certāqȝ esse illā Nabuchdenosoris cōfessioȝ in quā ⁊ regno ⁊ sensui restitut⁹ supplex ꝓrupit dicēs. Jn māu solius oīpotētis dei esse oīa regna terraꝝ atqȝ illa qb⁹ ip̄e voluerit tradi nec esse aliū quenq̄ȝ qui eius possit obsistere voluntati aut dicere illi / quare sic fecisti.

¶ Petrus igit᷑ per hunc modū in principatu cōstitutus q̄ solet viros oñdere taleʒ sese exhibuit qualē vix optare poteram⁹ non sperare. Assumpsit eñ cū sublimi magr̄atu sublimes aīos ⁊ sp̄us tāti imperij maiestate dignos simulqȝ cū eis magnimitatē. clementiā mūificentiā. ⁊ ceteras pri⁹ q̄s prius cōmemorauim⁹ impantiū virtutes qbus ⁊ ausus est cū regib⁹ ⁊ p̄ncipib⁹ magna gloria non segnius contēdere q̄ȝ si in illis nat⁹ educatusqȝ fuisset vt cepta eius ꝺclarāt edificia totq̄ȝ magnificētissīo cultu celebrata ꝯuiuia ⁊ supplex impialib⁹ fastibus digna. Turpe eñ ⁊ inde eoꝝ merito ducebat in hoc toti⁹ orbis capite. in hac prima xp̄iane religionis sede. ad quā ad orandā impatores. reges. ⁊ cūcti ferme p̄ncipes terraꝝ

ventitare solet nō tŕez esse suppellectilē·nō talia ortare pallacia· q
b⁹ eos summ⁹ pōtifex ⁊ suscipe honorifice posset. ⁊ ꝓ sua ipoꝝq̄
dignitate splendide honorare· Vñ ⁊ in hos vsus oīa illa se cōpare
affirmabat·nec sibi sed sūmis pōtificib⁹ quicq̄d pparabat ꝯpone
re. Affluebāt quottidie opes ⁊ ab oīb⁹ ferme xpiāis pncipib⁹ ma
gni prouētus vltro offerebant̄ .quos licet ipe in illos / quos diri
m⁹ acceptaret vsus / ꝓphetici tñ documēti memor / mīme ad ea
cor appōebat neq̄ illis auaro deuincebat̄ affectu· Hinc est q̄ nec
sciebat numeꝝ·nec oīno q̄d haberet aut q̄d impēderet nosse va/
lebat nullas a ministris impensaꝝ exigebat rōnes nulla ꝯput exi
gere volebat· Jactura reꝝ ea dumtaxat mouebat̄ ·q̄ negligentia
ꝯtigisset / culpā magis dolens q̄ damnū A suscepto semel nego/
tio nullo metu absterreri potuerat·nullo piculo depelli· Verax in
sermone / in facto fidelis in ꝓposito ꝯstans Jn pagendo strenu⁹·
secretoꝝ tenacissim⁹·⁊ ꝓmissoꝝ firmissim⁹ obseruator. Jnsignia
hic sunt magnanimitatis eius testimonia·Sed illud mea sñia vi
cit vniuersa·q̄ nullis mouebat̄ iniurijs·nullis offensis ledi posse
videbat̄ nec vlli⁹ rei facilius q̄ inimiciciaꝝ obliuiscebat̄ · Flocci
pēdebat emulos quoscūq̄ ⁊ nullā ī rē ꝓnior q̄ in suppliciū veniā
videbat̄ tantūq̄ ab oī vlciscēdi ardore aberat·vt inimicis suis bñ
facere gauderet. nihil in se fictū nihil subdolū: aut simulatū esse
volebat.nec q̄cq̄ magis detestabat̄·q̄ mētitā ꝓbitatē·Mali qp
pe ⁊ iniq̄ hoīs esse dicebat· meliorē se fortis ośdere q̄ gerere dōi
ꝓboꝝ aūt viroꝝ esse / ñ simulatōe·sed integritate viros supare·
¶ Sane munificētie liberalitatisq̄ ei⁹ largitatē q̄s est qui igno/
ret nisi q̄ illa vti vel noluerit·vl' nescierit Ea ipe ita flagrabat vt
illos etiā· q̄bus iustis de cāis aliq̄n irascebat̄ mūerib⁹ tñ ornare
nō cessaret· Nō semel neq̄ sol⁹ interfui·cū quosdā familiariū me
rito obiurgasset·deīn vestimētis ⁊ mg̃ratu donauit. Et cū aliq̄n
a mgr̄o dom⁹ sue·in c⁹ diligētissima fidissimaq̄ cura merito cō/
q̄escebat liberi⁹argueret̄·q̄ nimia īdulgēti ⁊ a largitate dōesticos
faceret insolētiores:placēda voce rñdit. tuū est fāiliares meos ꝓ
neglecto officio corriger meū aūt illoꝝ in me amore ꝯgruis p̄miis

afficere· id faciẽdo vterqꝫ nr̃m suo munere optĩe funct⁹ erit· O p̄/
clarã vocẽ / o sñiaꝫ summo principe dignã· nec impunitatẽ errato
rũ laudauit· nec liberalitatẽ suã vllis male merentiũ factis occlu/
di passus est· Felices / q̄bus illa ꝑfrui licuit· ⁊ nũc oĩm infortuna
tissimos / q̄bus tã crudeli fato erepta est· Quĩgẽtos ferme pasce
bat familiares· ꝑtim illustri· ꝑtim nobili. oẽs honesto loco natos
Prelatos· Milites. Doctores· Oratorẽs· Poetas. aut alicui alij ho
neste arti deditos· nll'is tantoꝝ sumptib⁹ nullis grauabatᷓ impẽ
sis· hospitẽ eñi sese oĩm honestoꝝ viroꝝ esse dicebat. q̄ð ipsa vita
te erat verius· Nã si q̄s diligẽcius rem ĩpam cõsideret· cõpiet p/
culdubio oẽs Cardinaliũ domos nihil aliud esse q̄ꝫ honesta hospi
cia: in q̃ proboꝝ viroꝝ liberis: vl' necessitatis vel honoꝝ moꝝ gr̃a
diuersari licet· ¶ Accipiebat p̄terea munera: nõ auaricie sꝫ hono
ris ꝯpandiq̄ꝫ beniuolẽtie gr̃a qb⁹ tñ in acceptãdis ea lege vteba
tur: vt multo ãpliora repẽderet q̄ꝫ acciperet· Testes sunt oẽs: qui
hac officioꝝ vicissitudine cũ eo decertare voluerũt· Cõplures in
hoc cetu astare nõ dubito: q̄ me vera p̄dicare nouerũt· ⁊ q̄ post ac
ceptos ab eo non ꝑuos honores: multa insuꝑ dona tulerũt·
¶ Vidi illũ quodã vespi nõ sine graui stomacho lachrimis suffu
suꝫ oculos: te cũ multa indignatiõe deũ optimũ maximũq̄ꝫ testeꝫ
citarᷓ: atqꝫ cũ uẽo cogeret: mimeqꝫ ea re op⁹essꝫ: dirissĩa q̄qꝫ ĩ se ca
putqꝫ suũ ĩpetrantẽ: si vllas pecũias aut vlla symoniace ꝑfidie p̄/
mia abs quoq̄ꝫ eoꝝ accepisset q̄ nuper in hũc sacrosanctũ senatũ
ap̄licũ lecti noscuutᷓ: seqꝫ ab insidijs atqꝫ malignis impie ac flagi
ciose ei⁹ crimĩs insimulari ꝑ sancte iurabat. Angi eũ vehemẽter ⁊
summis aĩ cruciatib⁹ torq̄ri videres: q̄ꝛ sibi / vt dicebat / ꝑ detra.
hentiũ liuorẽ nõ liceret in viros p̄stantes ab bñmeritos officiosũ
esse· ¶ Ubi nũc sunt rubiginosa illa maliuoloꝝ pectora Ubi sunt
dirissimo felle manãtia p̄cordia· Ubi rabidoꝝ canũ pestiferi den
tes· q̄ inexpiabili temeritate ausi sunt os suũ in celo ponere: ⁊ vica
rij xp̄i fratrũq̄ꝫ ei⁹ tã excellẽtissimoꝝ patrũ factũ dãnare: atqꝫ il/
los p̄stãtissimos viros q̄ pri⁹ a dño electi sunt: a quo sunt oĩm re
gnoꝝ ꝑtãtes: q̄ꝫ a sũmo põtifice declarati ꝑditissima audacia lace

rare. Caue caue tibi ligua dolosa / ne de⁹ destruat te in finē euel
let te. ꝛ emigret te de tabernaculo tuo ꝛ radicē tuā de terra viuen
tiū. Sꝫ hec illi viderūt q̄ fecerūt linguā suā nouaculā acutā / ꝛ se
dētes aduersus frēꝫ suū tota die ꝯcinnabāt dolos sed hec illi vidē
rūt. Nos interea reliq̄s Petri ꝟtutes / nō q̄b⁹ debem⁹ sꝫ q̄b⁹ pos
sum⁹ laudib⁹ ꝓseq̄mur. Itaqꝫ vt ꝓposit⁹ ordo postulat / nūc ipi⁹
prudētia ꝯtēplemur / q̄ꝫuis ei⁹ excellētia iā p ea q̄ narrauim⁹ ma
gna ex pte potuit esse māifesta. Quāobrē tn̄ eā p rē attingā q̄ ita
sese inter p̄ncipes xp̄ianos gessit / vt cū vni⁹ erga eū bēiuolentiā
cōsideres / credas ab alijs mīme dilcm̄. Lex q̄ppe amicicie ita hꝫ
vt āicos inimicoꝝ mīme diligam⁹. hic tn̄ sua prudētia ꝯsecut⁹ est
vt eq̄ carus oīb⁹ haberet̄. nec vll⁹ esset q̄ ei⁹ amiciciā vltro nō ex
peteret. ꝛ adeptā studijs oībus nō coleret atqꝫ foueret. Oñdit id
nouissima hec ipi⁹ legatio in q̄ oēs Italie ppl'i singl'iqꝫ ipoꝝ p̄nci
pes sūmis decertarūt studijs. q̄sn̄a eū āpliorib⁹ honorib⁹ excipet
ꝛ ꝓseq̄ret̄ illeqꝫ se vicisse putabat q̄ plīma in eū ornamēta ꝯtulissꝫ
In q̄bus acceptādis adeo prudēs tpamentū inibat vt cū oīm cōis
essꝫ amic⁹ / singl'i tn̄ sibi eū vēdicasse putabāt. Vn̄ sua illi negotia
credebāt / ꝛ reꝝ oīm summā fidei ipi⁹ vltro cōmittebāt. Fallebat
neminē. ꝛ cōeꝫ rē gerēdo / singuloꝝ tn̄ videbat̄ aduocat⁹. Secede
bat bis terqꝫ p diē in cubiculū aut in aliq̄ꝫ secretiorē locū / in quo
ad multā horā deābulando / summas rei pu. xp̄iane rōnes tacit⁹
secū ꝯputabat. totas. n. aī vires postq̄ꝫ a legatōe redierat: in pacē
Italie ꝛ p̄sidiū hoīs xp̄iani eritū intēderat. id vnū moliebat̄. id pa
rabat. illuc oīa sua studia ꝯuerterat fecissetqꝫ votis satis ni eū no
bis hec dira atqꝫ crudelis mors tā repēte p̄ripuisset. Vincebat in
genio hūana cōsilia / ꝛ tn̄ grauiorib⁹ rei pu. curis nat⁹ videbat̄.
hec erat p̄cipua ei⁹ voluptas a q̄ nullis alijs oblectamētis poterat
diuelli / hui⁹ delectabat̄ gustu hui⁹ soli⁹ escis pascebat̄. Oīm sa
luti die noctuqꝫ inseruiebat. ꝛ tn̄ a nōnullis negligētie accusabant̄
q̄n tanq̄ꝫ supbū difficilēqꝫ ingrati crimiabant̄ cū tn̄ ꝛ mitissim⁹
esset ꝛ facillim⁹. Nouit hoc tātus domesticoꝝ ei⁹ numer⁹. norūt
amici. ꝛ alij oēs / qui ei⁹ familiaritatē vsi fuerūt q̄bus sp cū p pu

blicas licuisset curas / placidū sese exhibebat· affabilē· comē· benignū· vt sociū crederes nō dn̄m· Tāta vero aīi moderatōe erat vt irasceret̄ ꝑ raro· Irat⁹ aūt / exēplo aīm ad tranqllitatē reuocaret De nullo obloqbat̄ detrahebat nemi̅· ꝛ nisi familiariū suoꝝ / aliorū vite mīme erat curiosus· Maximū ei⁹ cōuitiū putabat̄ si quē· qꝺ tn̄ ꝑcissime fiebat ꝑ iocū aliquo vrbāitatis sale respersisset·
¶ Cibi viniqꝫ moderatissimi· somnolētie nulli⁹· ymo xᵒ ꝑuigil· ꝛ q multis quottidie horis aurorā solit⁹ esset ꝑ̄occupare· qꝺ totū tēp⁹ vsqꝫ ad solis exortū grouiorib⁹ rei pu· cogitatōib⁹ impēdere cōsueuerat· q̄ tales mēti ei⁹ assidue obuersabant̄· q̄les mortaliū aīs vix illabi posse putares· In cognatos ac ncārios neq̄q̄ȝ prodigus ymo xᵒ maxie ꝑcus· Excepto hoc pijssimo frē comite Hiero· quē qm̄ ab inclito duce Mediolan̄· cōnubia filie dignatū cernebat: voluit fraterna mūificētia illustrare Qua in re tale tꝑamentū adhibuit· vt id cū ingēti honore ac laude sedis aplice cōtingeret Urbē n· Imolā q̄ iam ꝑfecti ei⁹ culpa ad alios deuenerat· xl. milib⁹ ducatoꝝ de ꝓprijs facultatib⁹ redēptaȝ Impio eccl'ie restituit· Cui⁹ exaugēdi tāto flagrabat studio vt ne mīmā qdeȝ ei⁹ ꝑticulā deperire pateret̄· Unde vrbeȝ illā magis eccl'ie q̄ȝ fratris grā voluit vēdicare· ¶ Porro iusticiā ipius ex illo spectare licet· q in tāta rerū ꝑtāte cōstitut⁹ nem ini vim attulit· nullū violēter oppssit· Un̄ ꝛ vicario illi Imole· quāuis de eccl'ia male merito· non solū victū sed nihil priorib⁹ minores fortunas dari curauit· xiiij· em̄ milia ducatoꝝ accepit· hec opulētissimū oppidū· Bosti· ex quo ꝛ alijs a duce adiectis ꝑ̄dijs plus quā· v· milia ducatoꝝ quot ānis capere poterit· neqꝫ Imolā: nisi eo volēte rediere voluit· Mgr̄at⁹ hortabat̄ ius suū absqꝫ vllo respcū cuiqꝫ admīstrare· Et licȝ nō nūq̄ȝ domesticoꝝ amicoꝝ q̄ȝ euictus ꝑ̄cibus aut lr̄is aut nūti's mltos iudicibus cōmendaret· id tn̄ circa cuiusq̄ȝ iniuriā fieri volebat Un̄ ꝛ cū o gubernatore vrbis aliqn̄ īterrogaret̄· qdnā de illis q in iustā cāȝ fouētes· tn̄ ipi⁹ noīe ꝯmēdabāt̄· illud inqt vt iusticiā meaꝝ ꝑ̄cū grā mīme violet nec secus feceris etiā si te german⁹ me⁹ Hironim⁹ noīe meo aliud precabitur· Hoc ipm ꝛ Senatori vrbis

Interrogatus rñdit. hoc gubernatorib⁹. hoc p̄fectis. hoc oïbus le/
gatiõis sue iudicibus sepe mãdabat. dicebat em̃ se amicis opa𝄐 su
am rogãtibus negare nõ posse. sed illius causa nõ nisi iustũ hone
stũq fieri p maxie velle. hinc ꝛ rescripta nõ nisi sanctissima facie/
bat. adq ne cui mĩstroꝝ peccãdi daret occasio. oĩm decretoꝝ suo
rũ. sĩr ꝛ lraꝝ exemplaria. apud notarios extare iusserat. Hui⁹ pre
clarissime ꝟtutis nec moriẽs obliuisci potuit. nã cũ hortaret ab aĩ
cis testm̃ condere. nihil inqt meũ habeo oĩa sunt eccl̃ie. Supplica
bitis tñ meo noĩe summo põtifici vt es alienũ. cui⁹ maiorẽ ptez ꝓ
redimẽdis eccl̃ie rebus ꝯxi. pro sua benignitate dissoluat. Cogor
hoc loco potissimas ei⁹ p̄mittere laudes cũ tpis exclusus ãgustia
tñ ipaꝝ reꝝ multitudie supatus. Qualẽ se erga amicos. q̃lez erga
pentes ꝛ p̃sertim q̃lez erga ipm summũ põtificẽ gesserit. malo hec
oïs in aliud tp̃us differre. q adeo felicẽ meritoꝝ ipi⁹ copiã pauca
dicẽdo viciare. Illud vnũ dicã. cunctis q eius cõsuetudinẽ noue/
rũt attestãtibus. nullũ fuisse ta𝄐 pijssimũ filiũ. nullũ a deo parẽti
deditũ. aut cui maior ꝛ salutis ꝛ honoris genitoris sui cura fuit.
q huic vni summi põtificis nr̃i a pria ei⁹ fãiliaritatis die. vsq ad
vltimũ vite exitũ. nullos pro eo recusauit subire labores. nulla pe
ricula deuitauit / laborantẽ egrotantẽ / pegrinantẽ / nũq defuit
nũq ab offico decessit. spq vt datus a dño Tobie ãgelus lateri
besit. aduersa ꝓcurauit. accersiuit ꝓspera. pia sedulitate fouit. co
luit. veneratus est. vt nemĩ miꝝ videri debeat. si aut viuentẽ tan
tũ dilexit. aut nũc mortui desiderio adeo moueat. ¶ Finẽ dicẽdi
faciã. si prius illud summũ eius pietatis mun⁹. paucis explicaue/
ro. Cõpositis reb⁹ suis. totã mentẽ ad illud ꝯuerterat vt dicere cũ
psalmista libere posset Dñe dilexi decorẽ dom⁹ tue ꝛ gloriã habi
tatiõis tue. ¶ Proĩn non cessat eccl̃ias sue cure cõmendatas colla
psas erigere exornare deformes. p̄dia occupata a vẽdicare bona p̄
oꝝ rectoꝝ distracta negligẽtia ꝓprijs pecunijs recupare. vestimẽ
ta / libros / vaso sacra / ⁊c̃ ad splendorẽ diuini cult⁹ spectãtia ma/
xis sumptib⁹ coemere / ꝛ q prestãtiora hñi poterãt compare Te/
stat hanc ei⁹ munificentiã in hac Romana vrbe diui Gregorij tẽ

plũ / ⁊ ꝓuẽtib⁹ optie auctũ / ⁊ edificijs ꝑ q̄ꝫ magnifice instauratũ testat̃. Caruisit maior basilica nõ pua ditata vectigalib⁹ / ⁊ diui no cultu marie illustrata. Testat̃ Mediolani Ambrosij monaste riũ / qđ cũ accepisset oĩbus ornamẽtis spoliatũ / tã pclara instru xit suppellectili / vt qđ prius ceteris illi⁹ vrbis obscurius esse cõ sueuerat nũc splẽdore / ⁊ oĩfario appatu vincat vniuersa. Testat̃ Papie maioli phanũ in quo ne vnũ qdez vasculũ in sacrificiũ re periit: libros aũt ꝓrsus nullos adeo vt quotiens diuia res patrã da erat: opus esset ab alijs sacris edibus oĩa mutuari. nũc tanta cũ oĩm: tum pcipue libelloꝝ: calicũ: ac vestimẽtoꝝ copia habũdat vt alie ecclesie mutuũ qđ prestare solebãt / ab hac vna oẽs accipi ant. Hui⁹ eisdez phani distracta pdia multis laborib⁹ / sed multo maiorib⁹ impẽsis oĩa recuperauit. ⁊ intra bienniũ plus q̄ꝫ decez milia ducatoꝝ ꝑ exaugẽdis rebus exposuit. Hec quoqꝫ sacra aplo rũ edes bñficentiã eius testari potuisset si tantũ quattuor mensi bus supstitez vidisset. Jam eñ decreuerat ⁊ edificijs ⁊ ꝓuentib⁹ hac proxia estate ita eã instruere / vt qnquaginta fratrib⁹ ⁊ ꝓmo de mãsiones ⁊ necessari⁹ victus ppetuo suppetere posset. Insup ⁊ bibliothecã his proxis diebus adiectur⁹ erat pstantissimis oĩm sciaꝝ libris egregie refertã. Sed dei volũtate nobis tam repente adeptus est non q tam pijs opibus non delectaret̃ deus / veruꝫ quod valde ptimesco / vt eũ calamitatib⁹ quib⁹ forsan in nostra crimina deseuire decreuit: immeritũ subtraheret. ⁊ pro adimple to bene misterio / cuius gracia eũ procreauerat / ꝯgruis pmijs af ficere nõ differret. Cui⁹ miseratõis dilectõisqꝫ certa ĩdicia in ipi us vidim⁹ morte / quã cũ multis añ dieb⁹ aduentare pñtiret in trepidus tamen expectauit / languoris dolores mira patientia ꝑ tulit. Delicta que vel etatis vel fortune vicio pro fragilitate hu mana cõtraxerat. pia confessione sepius diligentiusqꝫ purgauit. ⁊ minut⁹ celesti viatico. quod summa cũ douotiõe acceperat / di uinã voluntatẽ accinctus prestolabat̃. ¶ Janqꝫ vicin⁹ morti / do mesticos ac familiares accersiri iubet. quibus presto existentibus in nullos prorupit fletus. multis mundanaꝝ cupiditatũ deside

rijs ingemuit non deū non fortunā accusauit/ nec se in medio iu
uētutis flore ex tanto impio ⁊ ex talib⁹ operib⁹ subtrahi vel leui/
ter indoluit / quin magno cōstantiq̄ʒ pectore Sentio inquit filij
fratresq̄ʒ mei: manū dn̄i super me aggrauari. nolēs lubensq̄ʒ eius
prestosuʒ volūtati. Eo q̄dem libētior quo me ⁊ fame ⁊ glorie mee
satis vixisse scio. Cepi eī̄ illū ex hac mortalitate fructū / quē ma/
ximū mea fortuna cape potuit. Maius restabat nihil. q̄cquid su/
perat / merito mihi suspectū metuendūq̄ʒ fuisset. Prouide licet cu
piā dissolui / ⁊ esse cuʒ xp̄o vror tn̄ sola viaꝝ rex cura. Cognosco
eī̄ me tenuē vobis mercedē pro meritis eripuisse tāetsi nūq̄ʒ mi
hi volūtas defuerit / sed facultas. Et nisi tāta tp̄is angustia ꝓhi
bit⁹ fuissēʒ / nullus vim mee gratitudinis vices doleret. Meritū
qđ potui moriēs vobis ꝑsolui. Supplicaui sūmo pōtifici vt bn̄fi/
cia q̄ in me cōtulerat sua clemētia inter vos ptiat / vt ⁊ vos meri
toꝝ viroꝝ ⁊ me nō prestiti officij min⁹ pēiteat. Ad hec cōpellit me
⁊ vehemēti⁹ viget mea erga vos incredibilis caritas / vt vos hor
ter atq̄ʒ obtester ne hui⁹ mūdi illecebris atq̄ʒ lenocinijs aīm vim
inducatis / ne ve in luxu ac manib⁹ eius diuitijs speʒ vllā pona/
tis / que q̄ʒ fluxe q̄ʒq̄ʒ fallaces sint. Ego vnus vobis maxio possū
esse documēto. Credite qm̄ puluis ⁊ vmbra sumus / ⁊ nō hic / sed
alibi ꝑmanentes habem⁹ mansiones vbi nihil corruptibile/ nihil
caducuʒ esse potest / sed oīa incorruptibilia oīa sempiterna. Pro
inde date operā probitati / ⁊ virtuti totis viribus incūbite. Coli
te pietatē / integritati nihil ante ponite scientes vnicuiq̄ʒ vestrū
propositam esse a domino laborum suorum mercedem / que eti/
am si nulla esset / hoc tn̄ ip̄m pie ⁊ sancte vixisse. maxia viro bo/
no merces esse debet: quippe cuius beneficio homines a brutis
secernuntur. et nomen suum sempiterne consecrauit immortali/
tati. Reliquum est. quod vos per viscera misericordie saluatoris
nostri supplex deprecor. vt mihi quecunq̄ʒ in vos deliqui condo/
nare dignemini. Minus quippe mee iuuentutis potens fui. et
nonnunquā partim oculos. partim aures vestras in multis of/
fendi.

Ego quoq̧ si q̃s mortuis erit sensus idez p vobis me spōdeo factuꝝ. Uite mei mēores. ꝛ q̄ꝫ caduca sit hui⁹ mūdi felicitas vl' meo exemplo discite. His atq̧ alijs hmōi plerisq̧ summa cū religione. Sanctissime monitos singulos flētes eiulātesq̧ deosculat⁹ dimisit. Se autē in lectulo cōponens intētis iugiter in celū oculis misericordiā peccatoꝝ suoꝝ supplex a dn̄o p̄cabat᷑ Cunq̧ iā nox intēpesta mediū cursum peregisset. cōuersus ad Uiterbiēsez presulez. Ecce inq̄t ap p̄pinquat iam hora. affer mihi sacre vnctiōis oleuz q̄ꝺ ꝯfestim cubic̄lo illatū nudato ac sublato vt poterat capite. Religiose veneratus est. deīn exibitis māibus ac pedibus rite punct⁹ quo facto p̄ferte inquit sacros codices. ꝛ aliq̄d de diuinis misterijs meā dn̄o animā cōmendantes recitate. Quibus mox p̄latis vsq̧ in lucē partim psalmi decātati sunt. p̄tim lecta euāgelia. semp q̧ intētus auribus atq̧ oculis in ea que legebant᷑. etiā deficiēte spiritu perstitit. donec lector dn̄ice passionis ad illū locū p̄uenit. vbi scriptura inquit ꝛ inclinato capite emisit spm̄. ¶ Ad hāc vocem illa dilecta deo anima veluti certo accepto signo ad dominū suū confestim euolauit.

¶ O felix atq̧ iteꝝ felix cui ꝛ vita summā dedit gloriā ꝛ mors ipa meritaꝫ diuitatē non ꝺnegauit. Nō est ergo q̧ eius casu ingemiscere habeam⁹ qm̄ in paucis annis maximā etatē cōpleuit nec sibi nec glorie sue paꝝ vixit. qui quecūq̧ vnius hoīs fortuna capere potuit abūde consecutus est. Nobis forsan ampli⁹ viuere poterat ꝛ nimiꝝ magno ꝛ ornamēto ꝛ vtilitati. Sꝫ nō est āicoꝝ officiū sua cōmoda ex amici spectare incomodis. Quicquid superuixisset. doloribus superuixisset ꝛ laboribus. Quibus qm̄ eū diuia clemētia misericorditer subduxit gr̄as illi agamus atq̧ dicamus Dn̄s dedit domin⁹ abstulit sicut dn̄o placuit ita factum est Sit nomen dn̄i benedictū. Amen.

